

Josep-
Vicent
Ferre
Domínguez

La Parròquia Versus el Consell de la Vila:

un conflicte, a finals del segle XVII,
a propòsit de l'hostatgeria del **Sant Crist**

L'any 1993, el cronista local Francisco Vañó Silvestre va publicar un article intítulat "La ermita del Santo Cristo desde la desaparición de las emparedadas",¹ on abordava la història del santuari des del 1620 fins als darrers anys del segle XVII. D'acord amb les actes del llibre de l'arxiu parroquial "Capítols e Deliberacions del Clero" (1609-1794), hi fa referència a un conflicte entre el clergat i l'Ajuntament locals, davant del propòsit d'aquest d'instal·lar en l'ermita del Calvari una comunitat de religiosos al voltant de l'any 1679.

El treball anterior no demostra, però, si el projecte es va acomplir o no i insinua que els frares podien ser dominics. L'objectiu d'aquest article és donar una explicació ampla sobre aquest afer, arran de la troballa d'alguns documents en l'arxiu de la Corona d'Aragó, a Barcelona, i en el Municipal d'Ontinyent. De la investigació realitzada es desprenen, entre d'altres, tres conclusions principals: la comunitat religiosa va arribar a prendre possessió de la casa i església, encara que durant un període curt; no eren frares predicadors sinó mercedaris; i van ser obligats, finalment, a abandonar l'establiment. Però anem a pams.

I.- LA SITUACIÓ RELIGIOSA A BOCAIRENT EN EL SEGLE XVII I L'ERMITA DEL CALVARI

En el segle XVII, Bocairent comptava amb tres institucions eclesiàstiques importants: la parròquia, els franciscans i les agustines. La primera, estava presidida per un vicerector i comptava amb poc més d'una vintena de clergues; cadascun d'ells gaudia de les rendes d'un benifet fundat en l'església parroquial i les seues obligacions es limitaven, pràcticament, a funcions litúrgiques. El convent de Sant Bernardí era una casa humil, amb poc més d'una desena de franciscans recol·lectes, dedicats, principalment, a la vida mendicant, a l'atenció espiritual de la feligresia local i, de manera discontinua, a altres activitats com la docència en l'aula municipal o la celebració d'actes religiosos en algunes ermites locals o esglésies dels pobles limítrofs. Per la seua banda, les monges, menys de vint, formaven una comunitat amb no massa recursos econòmics, però que van anar incrementant-se a mesura que avançava el segle, amb els dots abonats per l'ingrés de senyorettes de famílies benestants del regne, procedents de València, Alacant, Xàtiva i La Foia de Castalla, fonamentalment, així com d'algunes bocairentines.

Amb tot, la vida religiosa local no es limitava a les tres entitats anteriors, sinó que, a més, ocupaven un paper preeminent la terna de confraries locals (El Roser, La Minerva i la Sang), així com un grup notable de beates del tercer orde franciscà. Encara que és versemblant la notícia que, l'any 1622, arran de la visita pastoral de l'arquebisbe Aliaga, es va tancar l'emparedament del Sant Crist, el món de les beates no va desaparèixer completament a Bocairent, com s'havia afirmat, sinó que va mantenir una certa activitat al llarg del segle XVII. Així, trobem diverses beates franciscanes locals com Esperança Botella, Elisabeth Vicent, Elisabeth i Margarida Belda, Agustina Asensio, Margarida i Josepa Calatayud, Tomasa Castelló, Gerònima Llorens, etc., la majoria d'elles donzelles, tot i que alguna podia ser vídua.

1.- VAÑÓ SILVESTRE, F., "La ermita del Santo Cristo desde la desaparición de las emparedadas": *Revista Festes Moros i Cristians Bocairent*, 1993, 96-103.

Ermita del Sant Crist de Bocairent.

És, per tant, un aspecte de la religiositat bocairentina del qual ens haurem d'ocupar en una altra ocasió per tal d'analitzar algunes qüestions com el seu mode de vida, el caràcter quasi exclusivament local de les beates a diferència de la procedència diversa de les agustines, les semblances i diferències entre les emparedades del Calvari i les beates de Sant Francesc, la relació d'aquestes amb la parròquia i el convent recol·lecte local, l'existència anterior d'algunes beates dominiques, etc.

Sembla que, com a conseqüència de la marxa de les emparedades, el santuari es va quedar pràcticament deshabitat, tot i que era atés, de manera permanent, per un ermità. Així, per exemple, des de 1658 el càrrec va ser exercit per Josep Camarasa, el qual va renunciar, l'any 1670, per trobar-se vell, i va presentar al Consell de la Vila el corresponent inventari, com era preceptiu.² El patró, és a dir, el que actuava com propietari, era l'Ajuntament local, el qual solia designar cada any dues persones per a l'administració de la casa i ermita: "el baciner", encarregat de recaptar les pensions dels censals i les almoines, i "el majordom", responsable de la gestió econòmica. El santuari es mantenia de dues fonts principals: per una banda, les almoines, donacions i llegats testamentaris i, per una altra, la percepció de les rendes anuals que generaven els censals que s'havien carregat a favor seu, és a dir, les pensions dels préstecs fets per l'ermita a individus i institucions locals o forasteres que necessitaven diners per a comprar bancals o cases o liquidat per als seus negocis.

De l'atenció espiritual del monestir s'encarregava el clergat parroquial, que rebia el corresponent emolument per la participació en les misses, processons, etc.,

estipendi que comprenia no sols la celebració litúrgica, sinó també una compensació pel desplaçament, a causa de les dificultats de l'accés. Hem de tindre en compte que no serà fins a les darreries del segle XVII quan s'acorde la presència permanent d'un vicari o capellà en el Calvari. Probablement, ací rau l'origen dels conflictes anteriors entre el clergat i el consistori: discussions respecte a la remuneració dels capellans, queixes municipals sobre l'incompliment de les obligacions conretes pel clergat, reclamacions de la parròquia sobre l'ornat amb què l'Ajuntament mantenia la capella, intents del capítol de beneficiats de convertir-se en l'administrador exclusiu de la casa i ermita, etc. Tanmateix, la baralla més sonada es va produir l'any 1679, quan el Consell local decideix, segurament descontent amb la parròquia i els capellans, que un orde religiós s'ocupara de manera exclusiva de l'atenció del santuari.

II.- LA CREACIÓ D'UN HOSPICI EN EL CALVARI BOCAIRENTÍ

En la primavera de 1679, el Consell de la Vila va enviar el seu síndic a València a parlar amb el governador per tal d'instal·lar una comunitat de religiosos en l'ermita del Calvari. Sembla que l'objectiu era la creació d'un hospici. En eixa època un hospici no era una altra cosa que un convent petit, que exercia, també, com a albergueria o hostaleria per atendre transeünts, pobres, orfes, desvalguts i pelegrins.

²- ARXIU MUNICIPAL ONTINYENT (AMO), *Protocols notariais de Bertomeu Francés*, 23-III-1664 i 24-III-1670, s.n.

L'orde escollit va ser el dels frares de la Mercè, fundat per sant Pere Nolasc, encara que desconeixem el motiu de la tria. És molt probable que la congregació ja compaginara la tasca de redempció de captius, amb altres activitats d'atenció als més humils de la societat i que volguera establir-se en altres indrets. A més, en diversos testaments locals del mateix segle XVII hem trobat llegats per als "captius valencians", la qual cosa pot indicar una certa vinculació del poble amb l'orde esmentat.

Assabentat el clergat local, ben prompte van encarregar al seu procurador, el ciutadà de València Melcior Morales, que informara l'arquebisbe del propòsit municipal, i que es prengueren les mesures pertinents per a iniciar el plet corresponent i evitar que el nou orde s'establira en el santuari.³ Segons el clero de la vila, era "*posesión pacífica*", és a dir, un costum generalment acceptat des d'antic, el fet que els beneficiats anaren al santuari a administrar els sagraments i la resta de funcions eclesiàstiques que s'hi celebraven, com a part que era de la "parroquial". De conformitat amb açò, l'ermita havia estat visitada, també, per l'ordinari diocesà en les inspeccions pastorals.

Per la seua banda, el Consell de la Vila considerava que era el patró de la capella i que, per tant, li pertocava l'administració de rendes i almoines i el nomenament de les persones que havien d'assistir-hi per a la seua custòdia i manteniment. D'acord amb això, la Vila li va lliurar l'ermita al Provincial de l'orde de la Mercè, el qual va signar, en la cort del Governador, com a testimoni públic del domini que assolía i va prendre possessió del santuari, segurament en el mes de juny del mateix 1679, sota el títol d'hospici, amb comunitat de religiosos, església, campaneta i celebració dels oficis. Això va produir disturbis entre el clergat local i la Vila, que l'arquebisbe de València, fra Juan Tomás de Rocaberti,⁴ va intentar atallar, alhora que examinava criminalment els promotors, com indicava en carta de 31 d'octubre del mateix any, dirigida a N'Antonio de Calatayud i Toledo,⁵ un dels regents del Consell d'Aragó.⁶

El prelat, que no havia donat permís per a la nova fundació, considerava que amb la creació de l'hospici s'havien violat dues regalies reials, és a dir, dos privilegis concedits per la santa seu als reis, referents a la jurisdicció eclesiàstica: haver fundat el convent sense llicència de Sa Majestat i haver-ho fet contra les disposicions del concili de Trento, les quals feien dependre els hospicis de les lleis religioses, que el rei havia d'obligar a complir. En una nota manuscrita, del 8 de novembre següent, adjunta a la carta anterior, s'indica que "*sobre lo contenido en esta causa se escriba al Virrey no permita el hospicio que menciona, y que haga saber al Abogado fiscal disponga las instancias que procedieren de derecho para que la regalía de su Mag(esta)d no quede perjudicada*".⁷ En conseqüència, tant el Consell d'Aragó

com l'arquebisbe van fer cas de les queixes dels preveres locals i van iniciar les diligències per a impedir la fundació de l'hospici dels religiosos mercedaris en l'ermita del Sant Crist de Bocairent.

Ens pot sorprendre que hi hagués una reticència tan forta entre el clergat local a la creació d'un hospici, que, en principi, podia considerar-se un establiment amb una finalitat social lloable, però es pot pensar que els beneficiats podien sospitar que fóra un primer pas, mentre s'assolien les llicències necessàries, per a fundar un altre convent en el poble. Tinguem en compte que en alguna disposició de l'època, quan ja començava a preocupar l'Estat l'excés de convents, es prohibia fundar-ne sense llicència reial, "*ni con pretexto de hospicio*".

Així, tot i la presa de possessió de l'hospici del Calvari que havia fet el Provincial dels mercedaris davant del Governador, la Reial Audiència va acordar que, una vegada que els religiosos hagueren abandonat l'ermita, se'ls imposaren les penes establertes pels furs del regne. El dia 9 del mateix mes de novembre l'agutzil de l'Audiència va comunicar als frares l'ordre d'abandonament; però com que estaven remisos a obeir-la, va enviar una nova carta al mateix funcionari, on es reiterava el mandat anterior amb l'amenaça de "*penas de ocupación de temporalidades de destierro y otras arbitrarias*", si no es complia. Així mateix, com que alguns particulars de la vila "*estaban tan tercios como los religiosos, le ordené que a quatro dellos les mandasse presentarse en esta ciudad ante Don Domingo Matheu*".⁸ Sembla, per tant, que la Reial Audiència es va trobar amb algunes dificultats per a executar l'ordre, com es desprén d'una carta posterior dirigida al Rei, del 21 de novembre, on conclou que "*quedo esperando lo que frutarán estas diligencias para aplicarme de nuevo a la resistencia desta fundación, obedeziendo el orden de V(uestra) Mag(esta)d...*"⁹

3.- ARXIU PARROQUIAL BOCAIRENT (APB), *Capítols y deliberacions* (1609-1794), ff. 78 r. - 79 v.

4.- Nascut a Peralada, l'any 1627, de família noble, era frare dominic, orde del qual va arribar a Provincial d'Aragó i Mestre General. Fou arquebisbe de València des de 1677 fins a la seua mort, l'any 1699, a Madrid. També va ser Inquisidor General (1695) i virrei de València (1678-1679 i 1683).

5.- Era cavaller de l'Orde de Montesa i del Consell de la Santa Croada. Era un dels regents (n'hi havia dos per cada territori) del Consell d'Aragó.

6.- ARXIU CORONA ARAGÓ (ACA), *Consell d'Aragó*, lligall 0801, núm. 050-1.

7.- ACA, *Consell d'Aragó*, lligall 0801, núm. 050-1.

8.- Domingo Mateu (1652-1699) era cavaller de l'hàbit de Nostra Senyora de Montesa i membre de la Reial Audiència Civil de la ciutat i regne de València, de la qual fou nomenat, l'any 1675, doctor i oidor.

9.- ACA, *Consell d'Aragó*, lligall 0801, núm. 050-2.

És probable, a més, que el conflicte generara dos bàndols en la població: els partidaris del clergat i d'acatar les ordres del rei i de l'arquebisbe, i els defensors de la voluntat municipal de crear un hospici en el Calvari, atés per una comunitat de religiosos.

Quin motiu pogué haver-hi, més enllà dels incompliments legals adduïts en els escrits anteriors, perquè el clergat bocairentí s'oposara a la instauració de l'hostaleria? A parer nostre, el principal motiu no podia ser un altre que l'econòmic. De la mateixa manera que poc abans, l'any 1661, les carmelites d'Ontinyent es van oposar al fet que les agustines de Bocairent traslladaren el monestir a eixa ciutat, amb l'argument de l'excés de fundacions religioses, ja que hi havia cinc convents i dues parròquies, el clergat local no degué voler que un nou orde religiós s'establira a Bocairent, perquè suposava una altra rivalitat quant a la recaptació d'almoines i donacions dels feligresos, la qual cosa podia implicar una minva en les economies de la parròquia i dels convents ja existents. Cal suposar, a més, que també podia haver-hi una qüestió de principis: la no acceptació pel capítol de beneficiats de les decisions unilaterals del Consell municipal sobre l'ermita, tot i que era el patró d'aquesta, per considerar que els temes eclesiàstics havien de ser de competència exclusivament parroquial. Així i tot, la decisió del capítol també degué ser criticada per alguns veïns, ja que suposava privar la població d'un servei social que pretenia crear el Consell de la vila.

III. LA FUGIDA DE BOCAIRENT DELS FRARES MERCEDARIS

Com ja hem dit, pogué ser en el mes de juny de 1679 quan els "*religiosos de nostra Senyora de la Mercè i Redempció de captius cristians*", presidits pel Pare lector en Sagrada Teologia, fra Felip Sarrió, es van establir en la casa i ermita del Calvari. De fet, en la reunió del capítol dels beneficiats de la parròquia de l'11 de juny s'indica que la vila ja havia determinat posar nous ermitans, i s'ordenava que el capellà que estava en l'ermita per a conjurar (recaptar almoines) tornara al poble.¹⁰ Segurament, des de la fundació, i fins al tancament de l'hospici, la pressió sobre els frares degué anar en augment.

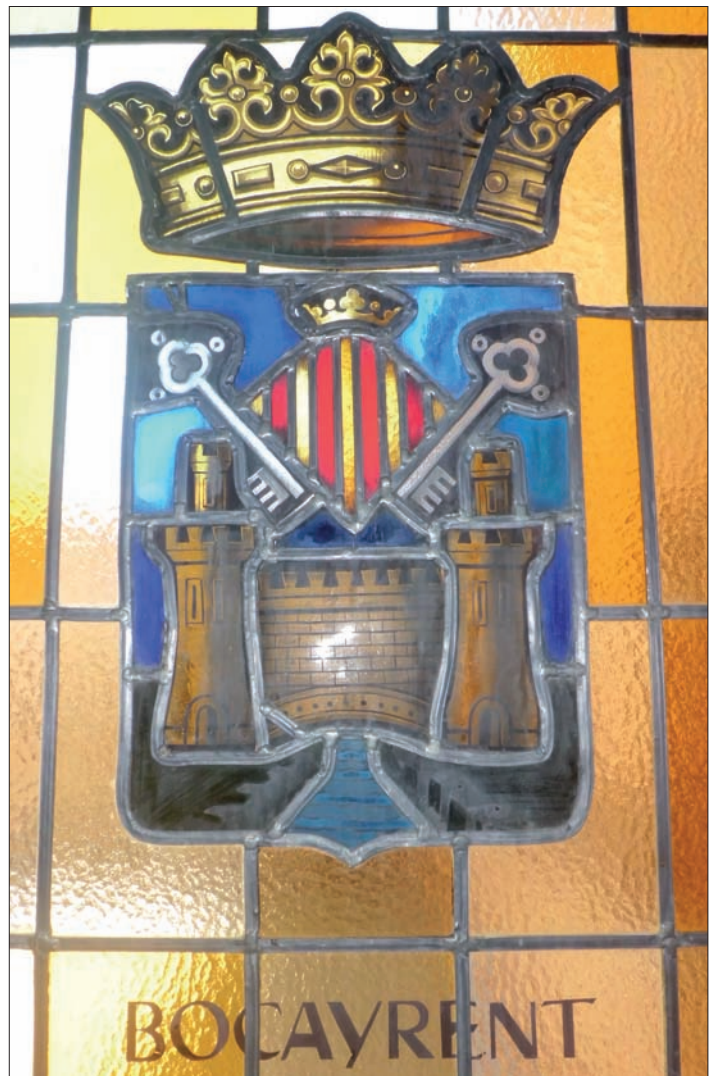
Així, el 30 d'octubre, el plebà de la parròquia de Santa Maria d'Ontinyent i comissari de l'arquebisbe, "*lo noble*" En Francesc Colomer i Bellví, es va reunir amb el clergat local per a esbrinar les circumstàncies de la fundació i determinar, probablement, la manera en què es podia obligar els pares mercedaris a desocupar la casa i ermita. Així mateix es van elegir, en el capítol del clero, quatre beneficiats que s'encarregaren de tot allò relatiu al plet, als qual se'ls autoritzava a "*prendre diners a censal*" per a les despeses que es pogueren ocasionar, si fóra menester.¹¹

¹⁰.- APB, *Capítols...*, f. 80 r.

¹¹.- APB, *Capítols...*, ff. 81 r. - 81 v.

Casa i Ermita del Sant Crist de Bocairent.

Claustre del Monestir mercedari d'El Puig de Santa Maria.

Poc després, el 9 de novembre, van començar les intimidacions directes, amb la comunicació per part de l'agutzil de l'Audiència, com ja hem vist adés, de l'ordre d'abandonament. Va haver-hi quatre notificacions als mercedaris:

- el mateix dia 9 es van publicar lletres en la parròquia de Bocairent on es declarava el President i altres religiosos de l'hospici com a “*públics descomunicats*”, una mena d'excomunió pública, segons certificava mossén Bonifaci Sirera, vicari prevere d'aquella, alhora que se'ls manava abandonar el Calvari;

- l'endemà, l'esmentat Colomer els agreujava les penes arbitràries i els donava un termini de dues hores per a buidar l'hospici;

- el dia 11, de nou s'intimava al President i religiosos que serien castigats amb més penes si no deixaven “*vacu*” l'hospici, i se'ls declarava “*contumacios i remitents*” a les lletres i censures publicades;

- altrament, el mateix dia se'ls va donar una hora de termini per a anar-se'n del santuari o els hi serien intimades altres lletres que agreujaren més les censures i la “*descomunió*” major en què estaven incursos.

Amb tot, sembla que el fet determinant no van ser les comunicacions anteriors, sinó la visita al santuari, el mateix dia, a les huit de la nit, del síndic de la vila, Jeroni Alcaraz, qui va comunicar a fra Felip Sarrió que “*li era estat insinuat*” que, per a la jornada següent, a les deu del matí, estaven aprestats sis-cents homes de les terres circumveïnes, dirigits pel citat En Francesc Colomer, per a pujar a l'hospici del sant Crist a traure per la força el president i religiosos que habitaven eixa casa.

Els jurats de la Vila van intercedir davant del prevere comissari i van aconseguir que l'atac a l'hospici es retardara fins a les deu de la nit del dia 12, per veure si en eixe lapse de temps es produïa un canvi d'opinió de l'arquebisbe i se suspenia la decisió. Mossén Francesc Colomer els va assabentar, això no obstant, que, si abans de l'hora fixada, no hi havia un remei o s'havia buidat l'hospici, pujaria, auxiliat del braç secular, a desocupar-lo per la força.

Davant de les quatre notificacions a què hem fet referència abans, l'amenaça i la presumpció que podia succeir algun motí, cosa que ni era ben vista, ni havia passat mai en la vila i que era considerada una gran ofensa per a “*nostre Senyor, per a lo estat i professió que dits President y religiosos professen*”, en paraules del superior mercedari, el justícia i jurats de la Vila van convenir amb els màxims responsables de la província de l'orde religiós, deixar buit l'hospici abans de l'hora límit assenyalada pel comissari.¹²

Malgrat tot, no es va conformar fra Felip Sarrió amb l'abandonament, sinó que, quan va baixar al poble, es va presentar en casa de l'escrivà o notari local, Joan Baptista Galbis, per tal de formular la corresponent “*protesta*”.¹³ Va declarar que el motiu de la decisió del Provincial no era una altra que evitar alguns disturbis, impedir l'espoliació d'algunes persones de bona intenció que havien representat els frares i no permetre que es complira l'amenaça d'expulsar, amb la força imparable de les armes, els religiosos de l'hospici que fins llavors posseïen pacíficament. Per tot això, el superior va protestar contra el comissari Colomer, com a principal responsable, alhora que va reclamar que no es posaren en perill tots els seus drets.

El mateix dia 12, el P. Sarrió, com a president de la casa que la Vila de Bocairent li havia fet “*transportació*”, va declarar, també, davant del mateix notari, que, a causa de l'absència seua i de la resta de religiosos que tenien cura de l'hospici, donava, lliurava i entregava a la Vila de Bocairent “*en tenència i en comanda*” les claus i altres coses d'aquell, fent constar que el lliurament no podia produir-li cap perjudici, per raó de la possessió pacífica que havia tingut i tenia dels béns de l'hospici. En l'acte, el Consell local va estar representat pel justícia Gaudenci Molina, els jurats Macià Belda de Josep, Vicent Alcaraz de Jeroni i Joan Silvestre, el síndic Jeroni Alcaraz i el majordom de la casa i ermita del Calvari Tomàs Calatayud, els quals van acceptar la cessió, amb la promesa d'ocupar-se del manteniment durant l'absència dels frares.

Dos dies després, el 14 de novembre, el P. Sarrió va presentar, davant de l'escrivà citat, una nova protesta contra el comissari Colomer, a la qual va respondre aquest amb una “*re-protesta*”, on afirmava que la queixa

12.- Segons el document notarial, els responsables de l'orde eren el reverend Pare Mestre fra Matías Cubells, provincial, el Pare Presentat fra Francisco Escartín i el Pare fra Cristhòval Capena. El P. Cubells era un dels frares importants de la província de València, la qual comprenia llavors catorze convents (València, El Puig, Xàtiva, Mallorca, Oriola, Elx, Sogorb, Tortosa, Tarragona, Terol, Sarrión, Borriana, Sollana i Orà), a més del Col·legi de Sant Pere Nolasc, a València. Havia nascut al Forcall en l'any 1623, i va professar a València l'any 1639. Fou comanador dels convents d'Elx i València, així com Secretari i Definidor de la Província; des de 1665 fins a 1670 fou Procurador de l'Orde en la cúria romana, després de la qual cosa va regressar al monestir d'El Puig. Sobre la seua procura: BLANCO, fr. Amerio S., “Los Procuradores Generales de nuestra Celeste, Real y Militar Orden”: *Boletín de la Orden de la Merced*, XVII-6 (1930)163-165. Més endavant, el P. Cubells va ser Provincial de l'Orde. Després, en el capítol celebrat a Xàtiva l'any 1687, en què apareix esmentat com a “Pare de Província”, va ser nomenat “Compañero de N.P. Reverendísimo General”. Va morir en el monestir d'El Puig el 29 de gener de 1691. També, en el capítol mencionat, el P. Escartín va ser nomenat conventual d'El Puig. Vegeu: *Actas y Estatutos del Capítulo Provincial celebrado en la ciudad de Xàtiva, en 10 de mayo de 1687*. Imp. Jayme de Bordázar, Valencia, 1687.

13.- ARXIU MUNICIPAL ONTINYENT, *Protocols notarians de Joan Baptista Galbis*, 12-XI-1679, s.n.

del frare mercedari no podia admetre's, ja que estava lliurada fora de temps hàbil i per persona il·legítima, perquè, des del dia 9 anterior, tant aquell com la resta de religiosos que s'hi trobaven a la casa, estaven excomunicats, agreujats i re-agreujats, i se'ls considerava pertorbadors i impediènts de la jurisdicció eclesiàstica i responsables de totes les penes, censures, danys i despeses en què havien incorregut per raó de l'ocupació de l'hospici. A més, el plebà ontinyentí remarcava finalment que els seues drets quedaven il·lesos i estalvis, i que era l'últim a protestar.

Tot i l'optimisme del superior mercedari, quan va cedir la clau i els objectes de la casa del Calvari al Consell de la Vila, pensant que ho feia de manera temporal, aquest va ser l'episodi terminal de l'hospici bocairentí. La marxa dels frares no fou provisional sinó definitiva. I, finalment, el contenciós plantejat entre l'Ajuntament i la Parròquia no es va apaivagar gràcies a un acord entre les dues institucions, com deia Vañó Silvestre, sinó que es va imposar la voluntat unilateral dels beneficiats.

En canvi, més endavant, en els anys 1687 i 1695, es van signar sengles concòrdies entre el Capítol del clergat i el Consell de la vila, que van determinar el futur del santuari. Entre d'altres coses, es va acordar que, de manera perpètua, un prevere havia de residir a l'ermita, el qual era triat pels jurats bocairentins entre els dos candidats que proposava el clero, i no podia ser remogut, i que l'Ajuntament es feia càrrec de les despeses i del pagament de la còngrua del capellà, qui assumia les funcions de majordom de la casa i el santuari i pagava l'ama (que havia de ser major de quaranta anys) i els ermitans (criats). A més, el Consell local va assumir el compromís de concloure l'obra de la cisterna que havia iniciat i de fer l'habitatge del vicari, ama i criats *“para que en breve se pueda conseguir una casa desente, con ella aumentar las limosnas y veneración del Santo Cristo”*.¹⁴ Començaven, per tant, uns altres temps per a la casa i l'ermita, sempre ja, però, sota la tutela de la parròquia.

Monestir d'El Puig de Santa Maria.

El cas de l'hospici mercedari bocairentí fou un més dels litigis que es van produir en la història de les fundacions religioses modernes. L'àmbit dels conflictes fou, primordialment, local, amb la intervenció dels consells municipals, els capítols parroquials, els altres convents de la població, etc., i, en la majoria dels casos, es va haver de recórrer als expedients judicials i a esferes superiors per a resoldre'ls, bé de manera ordenada, bé amb l'ús de la força i la violència. Com afirma la investigadora Àngela Atienza, la fundació d'un convent no deixava impassible ningú: *“En todos los casos, el establecimiento de un convento significó una alteración en la vida local, y a veces comarcal; introducía novedades importantes en las estructuras de poder local y podía modificar las relaciones de poder preexistentes; el peso político de los grupos de poder -seculares y eclesiásticos- podía verse afectado. Por eso la controversia y el conflicto constituyeron una característica presente con tanta frecuencia en la construcción de esa España conventual de la Edad Moderna”*.¹⁵ La nostra vila tampoc fou, com hem vist, aliena a aquest procés.

¹⁴.-Sobre la concòrdia de 1695, es pot consultar l'article de Vañó Silvestre mencionat en la nota 1.

¹⁵.- ATIENZA LÓPEZ, A., *Tiempos de conventos. Una historia social de las fundaciones en la España moderna*, Universidad de la Rioja-Ed. Marcial Pons, Madrid, 2008, p. 481. Sobre el tema que ens ocupa, vegeu el cap. 11: “La conflictividad fundacional. Rivalidad, resistencias, oposición, violencias” (pp. 449-481).